

Handläggare
Erik Nordstrand
Telefon: 08-50825204

Till
Socialnämnden
2025-01-21

Remiss av Promemorian - En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (LIV), Ds 2024:30

Svar på remiss från kommunstyrelsen, Dnr KS 2024/1263

Förvaltningens förslag till beslut

1. Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Sammanfattning

Förvaltningen bedömer att LIV har några fördelar, men att nackdelarna överväger. Socialtjänstens grunduppdrag är att ge barn och unga skydd och stöd, vilket bygger på tillit och förtroende. Samhällsutvecklingen, där barn och unga dras in i kriminella nätverk och grupperingar är en utmaning i socialtjänstens arbete som kräver nya metoder och arbetssätt. En ny socialtjänstlag träder i kraft 2025, vilken möjliggör fler förebyggande insatser utan biståndsbeslut. Något som förväntas få fler individer i behov av hjälp från socialtjänsten att tidigt söka och ta emot stöd.

Förvaltningen saknar en övergripande analys ur ett barnrättsperspektiv om hur LIV ska samverka med andra sekretessbrytande bestämmelser mellan myndigheter. Att tvinga vårdnadshavare att delta i möten via vite eller att i förebyggande syfte belägga en ungdom med elektronisk övervakning är förslag som går emot intentionerna med ny socialtjänstlag. Då det saknas forskningsstöd för denna typ av arbetsmetoder och det är svårt att se på vilket sätt detta kommer att leda till det syfte lagstiftaren vill uppnå ställer sig förvaltningen tveksamma till att införa dessa förslag.

Socialförvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har skickat remiss av promemorian - *En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)*. Stadsledningskontoret och socialnämnden är remissinstanser.

Ärendet

Uppdraget

År 2022 tillsatte den dåvarande regeringen en utredning om öppna insatser utan samtycke till vårdnadshavare och fler tidiga insatser till barn och unga. Året därpå förändrades och utökades uppdraget. Utredningen har haft i uppdrag att utreda, analysera och lämna förslag på en ordning som innebär att socialnämnder i ett tidigt skede ska kunna stödja och skydda barn och unga och därmed bryta en negativ utveckling när vårdnadshavarna, barnet eller den unge inte samtycker till insatser i öppna former. Det övergripande målet, att bryta en negativ utveckling, innefattar att förebygga och förhindra att barn och unga involveras i kriminalitet.

I uppdraget har huvudsakligen ingått att:

- föreslå en ordning som innebär att socialnämnder ska kunna besluta om öppna insatser till vårdnadshavare utan att vårdnadshavare har samtyckt till att ta emot insatserna,
- föreslå en ordning som innebär att socialnämnder ska kunna ställa krav på vårdnadshavare att vidta vissa åtgärder och i den delen inhämta kunskap och erfarenhet från den danska modellen med så kallade föräldraförelägganden,
- föreslå en ordning likt den som finns i Danmark med så kallade barn- och ungdomsförelägganden, det vill säga en eller flera föreskrifter som barnet eller den unge ska följa eller fullgöra och som kan bidra till att lösa barnets eller den unges situation,
- analysera och ta ställning till om det behövs fler förebyggande insatser för barn och unga som avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller ett hem för vård och boende (HVB) och för barn och unga som vårdas i det egna hemmet med stöd av 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) exempelvis i form av föreskrifter om deltagande i öppenvårdsinsatser, förbud att använda alkohol eller droger,
- utreda, analysera och föreslå åtgärder som bedöms lämpliga och nödvändiga för att kontrollera efterlevnaden av beslut om insatser och krav till vårdnadshavare, barn och unga,
- analysera och föreslå en ordning som ger socialnämnder möjlighet att vid bristande efterlevnad kunna besluta om ekonomiska eller sociala konsekvenser,
- överväga om det finns ett behov av att införa en möjlighet för socialnämnder att kontrollera efterlevnaden av krav riktade mot barn och unga med hjälp av elektronisk övervakning och oavsett ställningstagande i fråga om behov lämna förslag på en sådan ordning,
- analysera och ta ställning till om vårdnadshavare ska kunna få tillfällig föräldrapenning och annan kostnadsersättning

när de avstår från förvärvsarbete vid deltagande i öppna insatser som beslutats av en socialnämnd,

- analysera behovet av och lämna förslag på en ordning där socialnämnder ska kalla vårdnadshavare till ett samtal inom 24 timmar efter det att socialnämnden har fått kännedom om att vårdnadshavarens barn misstänks för brott, och att lämna nödvändiga författningsförslag.

I uppdraget ingick att särskilt belysa konsekvenserna för barn, däribland vilka risker barn och unga kan utsättas för och det skulle också särskilt belysas hur samarbetet med socialtjänsten kan påverkas. Vidare skulle det säkerställas att de analyser och förslag som lämnas är förenliga med grundläggande fri- och rättigheter i regeringsformen, den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) samt Sveriges internationella åtaganden. Kunskaper och erfarenheter från myndigheter, kommuner och organisationer skulle inhämtas och annat relevant arbete inom Regeringskansliet beaktas. Slutligen skulle kostnadsmässiga och andra konsekvenser av lämnade förslag redovisas.

Det främsta syftet med den nya ordning som föreslås av utredningen är att i ett tidigt skede fånga upp och ge stöd och skydd till de barn och unga som enligt gällande regelverk inte får sina behov tillgodosedda eftersom samtycke till att ta emot öppna insatser med stöd av socialtjänstlagen saknas och förutsättningarna för tvångsvård enligt LVU inte är uppfyllda.

Ansatsen var att genom att ökade möjligheter ges till socialnämnderna att agera och ingripa tidigt, även när vårdnadshavare, barn och unga inte samtycker till att ta emot insatser i öppna former, kan utvecklingen av allvarigare problem förebyggas och mer ingripande åtgärder som tvångsvård enligt LVU undvikas.

Vid utformningen av förslagen har utredningen utgått från tre centrala utgångspunkter:

- att den nya ordningen inte ska påverka den grundläggande principen om att socialnämndernas insatser i första hand ska ges på frivillig väg inom socialtjänstens arbete,
- att barn är egna rättighetsbärare och
- att den nya ordningen ska omges av starka rättssäkerhetsgarantier.

Idag finns det inte någon möjlighet för socialnämnder att besluta att en vårdnadshavare ska delta i öppna insatser för att stärka sin föräldraförmåga när hen inte samtycker till det. Utredningen menar att en relativt stor andel vårdnadshavare motsätter sig det stöd som erbjuds av socialnämnder, trots att en socialnämnd har bedömt att

de har behov av stöd. Utredningen uppskattar att cirka 40 procent av de barn och unga, vars behov utreds av socialnämnder och som bedöms vara i behov av stöd, inte får det till följd av bristande samtycke från barnet eller den unge själv eller av barnets vårdnadshavare.

Barn och unga som till följd av sitt eget beteende bedöms vara i behov av insatser i öppna former kan i dag tvingas delta i sådana insatser enligt bestämmelsen om så kallat mellantvång i 22 § LVU. Den bestämmelsen tillämpas emellertid sällan. Samtidigt är det väl belagt att tidiga och träffsäkra insatser i öppna former är viktiga för att förebygga att barn och unga utvecklas ogynnsamt och för att förhindra att destruktiva beteenden befästs och blir långvariga. Mot denna bakgrund har utredningen lämnat förslag som innebär att socialnämnder under vissa närmare angivna förutsättningar ska kunna besluta att vårdnadshavare ska delta i insatser i öppna former trots att de inte samtycker till det.

Socialnämnder ska också få besluta att vårdnadshavare ska följa en eller flera särskilda föreskrifter i frågor som rör vårdnadshavarens ansvar för den dagliga omsorgen om barnet. Vidare föreslås att de rättsliga förutsättningarna för att besluta om insatser i öppna former till barn och unga när samtycke därtill saknas ska ändras.

Socialnämnder ska få besluta att barn eller unga ska delta i insatser i öppna former när samtycke saknas såväl tidigare som i fler fall än i dag. Det föreslås också att om en socialnämnd har beslutat att ett barn eller en ung person ska delta i en eller flera öppenvårdsinsatser får socialnämnden även besluta att barnet eller den unge ska följa en eller flera särskilda föreskrifter. De särskilda föreskrifterna får avse frågor som rör barnets eller den unges skolgång, fritidsaktiviteter, praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet, skyldighet att iakttä nykterhet och drogfrihet och skyldighet att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad.

Uppskattningsvis kan cirka 33 000–43 000 barn och unga komma att direkt eller indirekt beröras av utredningens förslag och enligt utredningen därmed tillförsäkras att få sina behov utredda och få det stöd eller skydd som de behöver. Den nya ordningen anses medföra att mer ingripande åtgärder, som vård utanför hemmet, i fler ärenden än i dag kan undvikas. Utredningen menar att barn och unga på så sätt kan tillförsäkras goda uppväxtvillkor utan att de behöver skiljas från sitt hem eller sin familj.

En ny lag

Utredningen föreslår att socialnämnders befogenheter att besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke till dessa saknas, ska

regleras i en ny lag som ska heta *lagen om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas*, som förkortas LIV. Lagen ska komplettera bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). I LIV ska förutsättningarna för att besluta om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare, barn eller unga när samtycke därtill saknas regleras. I lagen ska också socialnämnders möjligheter att kontrollera efterlevnaden av vissa av de särskilda föreskrifterna till barn och unga med hjälp av drogtest och med hjälp av elektronisk övervakning regleras. Vidare ska socialnämnders möjligheter att besluta om konsekvenser vid bristande efterlevnad regleras. Lagen ska även innehålla bestämmelser om förfarandet hos socialnämnder och allmänna förvaltningsdomstolar vid beslut och överprövning av beslut som har fattats med stöd av LIV.

Genom att det införs en möjlighet för socialnämnder att kunna stödja barn genom insatser i öppna former som riktar sig till barnets vårdnadshavare när samtycke till sådana insatser saknas, kommer stödet till både yngre och äldre barn enligt utredningen att stärkas. För att i så stor utsträckning som möjligt tillgodose barns behov av stöd och skydd och för att förebygga och förhindra att mer ingripande åtgärder behöver vidtas behöver socialnämnder kunna besluta om nödvändiga insatser i öppna former till vårdnadshavare utan vårdnadshavares samtycke i ett tidigt skede, redan innan barnets situation har hunnit bli allvarlig. Beslut till vårdnadshavare ska därför kunna fattas om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att barnet kommer att utsättas för fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat missförhållande i hemmet eller när det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att barnet kommer att utveckla ett missbruk av beroendeframkallande medel, involveras i eller ägna sig åt brottslig verksamhet eller uppvisa något annat socialt nedbrytande beteende. Även när barnet utsätts för sådana förhållanden eller när barnet uppvisar sådana beteenden som nu nämns ska beslut kunna fattas. Såväl när barnet vårdas utanför det egna hemmet som när barnet vårdas i det egna hemmet ska beslut om nödvändiga öppenvårdsinsatser till vårdnadshavare få fattas enligt bestämmelserna i LIV om det behövs med hänsyn till barnets hälsa eller utveckling.

När ett beslut har fattats om att en vårdnadshavare ska delta i en nödvändig insats i öppna former med stöd av LIV får socialnämnden också besluta att vårdnadshavaren ska följa en eller flera särskilda föreskrifter. De särskilda föreskrifterna får avse frågor som rör vårdnadshavarens skyldigheter i fråga om den dagliga omsorgen om barnet. Det kan till exempel handla om att vårdnadshavaren ska delta i föräldramöten på barnets skola, hjälpa barnet att komma iväg till en fritidsaktivitet eller att upprätthålla

vissa rutiner i vardagen. Vad som ryms inom den dagliga omsorgen om barnet får avgöras i varje enskilt fall. De särskilda föreskrifterna ska utgöra ett komplement till beslut om insatser enligt LIV till vårdnadshavare i situationer där socialnämnden bedömer att vårdnadshavaren har behov av tydliga och konkreta instruktioner om vad som behöver göras i fråga om den dagliga omsorgen om barnet.

I dag har socialnämnder möjlighet att med stöd av 22 § LVU besluta om insatser i öppna former när barn och unga som inte har fyllt 20 år genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller annat socialt nedbrytande kan antas behöva beredas tvångsvård med stöd av 3 § LVU om beteendet fortsätter och samtycke till insatsen saknas. För att säkerställa att barn och unga får nödvändigt stöd i ett tidigt skede, innan problemen har hunnit bli allvarliga, föreslås att de rättsliga förutsättningarna för att besluta om insatser i öppna former till barn och unga när samtycke saknas ändras på så sätt att beslut ska kunna fattas såväl tidigare som i fler fall än i dag. Som en följd därav föreslås att 22 och 23 §§ LVU upphävs. Med stöd av bestämmelserna i LIV ska socialnämnder få besluta att ett barn eller en ung person ska delta i nödvändiga insatser i öppna former om det på grund av särskilda omständigheter finns en risk att barnet eller den unge kommer att utveckla ett missbruk av beroendeframkallande medel, involveras i eller ägna sig åt brottslig verksamhet eller uppvisa något annat socialt nedbrytande beteende. Även i de fall situationen har hunnit bli allvarlig och barnet eller den unge har hunnit utveckla ett sådant beteende som nu nämnts ska beslut om deltagande i insatser i öppna former få fattas med stöd av bestämmelserna i LIV.

Särskilda föreskrifter mot barn och unga

Vid beslut om nödvändiga insatser i öppna former till barn och unga med stöd av LIV ska socialnämnder också få besluta att ett barn eller en ung person ska följa en eller flera särskilda föreskrifter knutna till sådana områden i barns och ungas levnadssätt som normalt sett utgör skydds- respektive riskfaktorer. Om de särskilda föreskrifterna har ett innehåll som erbjuder barnet eller den unge ett positivt alternativ till det negativa beteendet som ska brytas kan det på sikt leda till att barnet eller den unge motiveras att förändra sitt normbrytande beteende. De särskilda föreskrifterna ska därför få avse barnets eller den unges skolgång, deltagande i fritidsaktivitet, deltagande i praktik, annan kompetenshöjande verksamhet eller annan sysselsättning, skyldighet att iaktta nykterhet och drogfrihet samt skyldighet att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad.

Vissa barn och unga kan antas vara särskilt sårbara och för dessa kan det finnas en högre risk än för andra barn och unga att återfalla i normbrytande beteenden. Det föreslås därför att socialnämnder särskilt ska överväga behovet av särskilda föreskrifter enligt bestämmelserna i LIV när beslut fattas om att barnet eller den unge ska vårdas i det egna hemmet med stöd av bestämmelserna i LVU. Vidare ska socialnämnder särskilt överväga behovet av såväl insatser som särskilda föreskrifter när barnet eller den unge skrivs ut från ett särskilt ungdomshem eller HVB. Det gäller såväl för de barn och unga som har verkställt påföljden slutna ungdomsvård som för barn och unga som har vårdats där med stöd av LVU eller socialtjänstlagen. Slutligen ska en socialnämnd också särskilt överväga behovet av insatser och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare när socialnämnden beslutar om insatser eller särskilda föreskrifter till barn.

Uppföljning och kontroll

Socialnämnder ska följa genomförandet av insatser och särskilda föreskrifter som beslutas enligt bestämmelserna i LIV. Det ska i första hand ske genom regelbunden kontakt med barnet eller den unge och barnets vårdnadshavare. När en socialnämnd följer genomförandet av insatser och särskilda föreskrifter får socialnämnden även i övrigt ta de kontakter som behövs, exempelvis genom att prata med företrädare för barnets eller den unges skola. Kontroll av efterlevnaden av socialnämnders beslut om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter kan som utgångspunkt ske inom ramen för socialnämnders regelbundna uppföljning. Om barnet eller den unge inte följer en särskild föreskrift om att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad och om socialnämnden bedömer att det inte är möjligt att förmå barnet eller den unge att frivilligt återvända till bostaden ska socialnämnden kunna begära hjälp från Polismyndigheten att genomföra beslutet genom så kallad handräckning.

Det föreslås också att Polismyndigheten ges befogenhet att tillfälligt omhänderta barnet eller den unge för att kunna förflytta honom eller henne tillbaka till den plats där hen enligt den särskilda föreskriften ska vara. För att kunna fullgöra sitt ansvar att se till att ett barn eller en ung person inte hamnar i eller fortsätter att vara i ett missbruk behöver socialnämnder effektiva verktyg för att kunna kontrollera att barnet eller den unge följer en särskild föreskrift om att iaktta nykterhet och drogfrihet. Det föreslås därför att socialnämnder i vissa fall ska få besluta att detta ska kunna kontrolleras genom provtagning för kontroll av nykterhet och drogfrihet (drogtest).

Kontrollen av efterlevnaden av en särskild föreskrift kommer som regel att kunna ske inom ramen för socialnämndernas

uppföljningsansvar genom personliga kontakter med barnet och vårdnadshavarna, med den unge eller genom kontakter med andra. Mot denna bakgrund och med hänsyn till att elektronisk övervakning är en ingripande åtgärd bedöms det inte finnas något behov av att kunna kontrollera samtliga särskilda föreskrifter som kan beslutas med stöd av bestämmelserna i LIV med hjälp av elektronisk övervakning. Enligt bestämmelserna i LIV ges socialnämnder möjlighet att besluta om en särskild föreskrift om att ett barn eller en ung person ska vara skyldig att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som likställas med bostad. Skyldigheten ska som tidigast få inträda kl. 18.00 och som längst pågå till kl. 07.00 nästföljande dag. Syftet med en sådan särskild föreskrift är att säkerställa barns och ungas behov av tillsyn, struktur, rutiner och dygnsvila genom att skydda dem från att vistas på olämpliga platser vid olämpliga tider. Det är därför av särskild vikt att kunna kontrollera att barnet eller den unge följer en sådan särskild föreskrift. Utredningen bedömer att det i vissa fall finns behov av att kontrollera den särskilda föreskriften att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad med hjälp av elektronisk övervakning. Sådant behov har bedömts finnas när det finns en risk för att barnet eller den unge kommer att involveras i eller ägna sig åt brottslig verksamhet eller när hen redan är involverad i eller ägnar sig åt sådan verksamhet.

Behov av elektronisk övervakning för att kontrollera en sådan särskild föreskrift som nu nämnts bedöms också finnas när barnet eller den unge avslutar en vistelse på ett särskilt ungdomshem eller HVB eller när barnet eller den unge vårdas i det egna hemmet med stöd av 2 eller 3 § och 11 § andra stycket LVU. Det föreslås därför att socialnämnder ska få besluta att kontrollen av efterlevnaden av denna särskilda föreskrift ska kunna ske med hjälp av elektronisk övervakning om barnet har fyllt 15 år, när det finns skäl att anta att barnet eller den unge inte kommer att följa den särskilda föreskriften och att den elektroniska övervakningen behövs för att förhindra eller förebygga att barnet eller den unge involveras i eller ägnar sig åt brottslig verksamhet. Eftersom beslut om kontroll med hjälp av elektronisk övervakning är en ingripande åtgärd ska dessa beslut vara tidsbegränsade. Ett sådant beslut ska få fattas för en månad åt gången och den elektroniska övervakningen ska aldrig få pågå under längre tid än totalt sex månader under en period om tolv månader. Utredningen föreslår att ansvaret för verkställighet av elektronisk övervakning som beslutas med stöd av bestämmelserna i LIV ska anförtros Polismyndigheten.

Vite

En ordning, liknande den i Danmark, som innebär indragna eller minskade ekonomiska förmåner, som exempelvis indraget

barnbidrag eller minskat bostadsbidrag, har inte bedömts vara en lämplig eller ändamålsenlig konsekvens vid bristande efterlevnad av beslut till vårdnadshavare om en insats med stöd av bestämmelserna i LIV. Detta eftersom en sådan konsekvens främst skulle drabba de redan mest ekonomiskt och socialt utsatta familjerna. För att säkerställa att socialnämnders beslut om öppenvårdsinsatser till vårdnadshavare följs föreslås i stället att socialnämnder ska kunna förena beslut om insatser till vårdnadshavare med vite. En sådan möjlighet kan medföra att fler vårdnadshavare följer en socialnämnds beslut än om beslutet inte är förenat med någon konsekvens vid bristande efterlevnad. Effekten av ett utdömt vite kan vara så pass kännbar för en vårdnadshavare att konsekvensen inte riskerar att bli verkningslös. Samtidigt säkerställs att konsekvenserna inte blir oskäligen genom att vitesbeloppets storlek kan anpassas till vårdnadshavarens individuella ekonomiska förutsättningar.

Om barnet eller den unge inte följer ett beslut om insatser i öppna former, särskilda föreskrifter, drogtest eller elektronisk övervakning föreslås en reglering i LIV som innebär att socialnämnden ska få kalla barnet eller den unge samt barnets vårdnadshavare till ett samtal i syfte att förmå barnet eller den unge att efterleva beslutet. Det som framkommer vid samtalet kan utgöra underlag för om det finns behov av andra insatser eller särskilda föreskrifter alternativt om mer ingripande vård, exempelvis tvångsvård med stöd av LVU, behövs.

Tillfällig föräldrapenning

Det har framkommit att vårdnadshavare och föräldrar som inte är vårdnadshavare i vissa fall avböjer erbjudet stöd från socialnämnder för att de saknar faktisk eller ekonomisk möjlighet att vara frånvarande från sitt arbete. Situationen för barnet riskerar i dessa fall att kvarstå oförändrad eller till och med försämrats. För att tillförsäkra barn goda uppväxtvillkor bör föräldrars medverkan i insatser i öppna former underlättas och möjliggöras genom att de får rätt till tillfällig föräldrapenning. Denna rätt föreslås gälla såväl när insatserna beslutas med stöd av socialtjänstlagen som när de beslutas med stöd av LIV och såväl när de riktas till föräldern själv som när de riktas till barnet och föräldrarnas medverkan är nödvändig för att uppnå syftet med insatsen. Något behov av en reglering som ger rätt till annan ersättning för kostnader som kan uppstå vid deltagande i en insats i öppna former har inte bedömts finnas varför något sådant förslag inte lämnas.

Ungdomsvård och 22 § LVU

Tillämpningsområdet för påföljden ungdomsvård utvidgas så att ungdomsvård även kan innefatta åtgärder som kan beslutas med stöd av LIV. Brottspåföljden ungdomsvård omfattar såväl vård

utanför hemmet som insatser i öppna former som barnet eller den unge tar del av medan hen fortfarande bor kvar i hemmet. Lagstiftningen omfattar därmed sådana åtgärder som i dag kan vidtas med stöd av nu gällande 22 § LVU och som den dömde kan bli skyldig att genomföra inom ramen för påföljden ungdomsvård. Mot bakgrund av att utredningen föreslår att 22 § LVU ska upphävas föreslås att tillämpningsområdet för påföljden ungdomsvård ska utvidgas så att den även omfattar de barn och unga som har ett särskilt behov av åtgärder som kan beslutas med stöd av bestämmelserna i LIV. Det innebär att utöver deltagande i insatser i öppna former när samtycke saknas kommer påföljden ungdomsvård att kunna innefatta sådana särskilda föreskrifter som får beslutas med stöd av bestämmelserna i LIV. Vidare kommer efterlevnaden av den särskilda föreskriften att iakttas nykterhet och drogfrihet kunna kontrolleras med hjälp av drogtest och efterlevnaden den särskilda föreskriften att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad i vissa fall kunna kontrolleras med hjälp av elektronisk övervakning enligt vad som närmare föreskrivs i LIV.

Allvarssamtal inom 24 timmar

Utredningen hade i uppdrag att analysera behovet av och oavsett bedömningen av behov lämna förslag på en ordning där socialnämnder ska kalla vårdnadshavare till ett samtal inom 24 timmar efter det att socialnämnden har fått kännedom om att ett barn misstänks för brott i syfte att få vårdnadshavare att medverka till stöd för barnet.

Allvarssamtalets syfte ska vara att få vårdnadshavarna att medverka till stöd för barnet och att motverka framtida brottslighet hos barnet eller den unge. Den nya ordningens förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter. Utredningen har bedömt att något sådant behov inte finns eftersom socialtjänsterna redan i dag kan ha samtal med de barn som är misstänkta för brott samt deras vårdnadshavare.

Flera myndigheter och aktörer som utredningen har samrått med har framhållit att unga personer, det vill säga de som har fyllt 18 år men ännu inte 21 år, är en särskilt utsatt grupp eftersom de inte längre har några vårdnadshavare som har mandat att agera å deras vägnar eller skyldighet att ingripa till deras skydd samtidigt som de i många fall är lika sårbara och i lika stort behov av stöttning från trygga vuxna som någon som befinner sig strax under myndighetsåldern. Utredningen har därför också bedömt behovet av att införa en lagstadgad skyldighet att kalla unga till ett samtal och kommit fram till att det för denna grupp finns ett sådant behov. Utredningen föreslår att det införs en reglering i socialtjänstlagen som innebär att socialnämnder ska vara skyldiga att kalla ett barn och dess vårdnadshavare till ett särskilt samtal, så kallat

allvarssamtal, när barnet för första gången misstänks för brott på vilket fängelse kan bli straffpåföljd. Detsamma föreslås gälla för unga när en ung person för första gången misstänks för ett sådant brott. Kallelse ska ske skyndsamt och senast inom 24 timmar från det att Polismyndigheten har informerat socialnämnden om brottsmisstanken.

Allvarssamtalets syfte ska vara att få vårdnadshavarna att medverka till stöd för barnet och att motverka framtida brottslighet hos barnet eller den unge. Den nya ordningens förenlighet med grundläggande fri- och rättigheter

Inskränkningar på grundläggande fri- och rättigheter

Den nya ordningen innebär inskränkningar av vårdnadshavares, barns och ungas grundläggande fri- och rättigheter som garanteras genom regeringsformen, Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna (EU:s rättighetsstadga) och FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). De fri- och rättigheter som huvudsakligen påverkas är rätten till privat- och familjeliv, skyddet mot påtvingade kroppsliga ingrepp samt inskränkningar av barns och ungas rörelsefrihet. Utredningens samtliga förslag, inklusive personuppgiftsbehandlingen som följer av förslagen, har utformats i enlighet med regeringsformen och internationella konventioner och omgärdas av rättssäkerhetsgarantier. Det kommer bland annat till uttryck genom att rätten för barn att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa (principen om barnets bästa) samt proportionalitets och behovsprinciperna lagfästs i de inledande bestämmelserna i LIV. Beslut med stöd av bestämmelserna i LIV får bara fattas om det behövs och den åtgärd som socialnämnden beslutar om inte kan tillgodoses med mindre ingripande medel samt bedöms proportionerlig med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter. Vid beslut enligt bestämmelserna i LIV ska vad som är bäst för barnet eller den unge vara avgörande och vid den bedömningen ska hänsyn tas till barnet eller den unges åsikter. Barns och ungas rätt till information och rätt att framföra sina åsikter regleras i en egen bestämmelse liksom vårdnadshavares rätt till delaktighet vid utformningen och genomförandet av de insatser i öppna former och särskilda föreskrifter som socialnämnden får besluta om med stöd av bestämmelserna i LIV.

Processbehörighet

För att garantera att beslut om insatser och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke till att ta emot dessa saknas inte ska pågå längre än nödvändigt föreslås att socialnämnder regelbundet ska överväga om dessa fortfarande behövs. Den nya ordningen utformas därutöver så att i princip

samtliga beslut som socialnämnder ska få fatta med stöd av bestämmelserna i LIV går att överklaga och barn ges processbehörighet från 15 års ålder. I ärenden och mål om elektronisk övervakning ska även offentligt biträde förordnas för barnet och dennes vårdnadshavare eller för den unge.

Ekonomiska konsekvenser

Förslagen kommer innebära ökade kostnader för stat och kommuner samt för flera statliga myndigheter, däribland Polismyndigheten, Försäkringskassan, Sveriges domstolar och Socialstyrelsen. Två olika scenarier har redovisats för att analysera och uppskatta förslagets förväntade kostnader. Enligt scenario 1 kan förslagen förväntas medföra ökade kostnader för kommunerna med 469 alternativt 581 miljoner kronor per år. Enligt scenario 2 kan förslagen förväntas medföra ökade kostnader för kommunerna med 605 alternativt 751 miljoner kronor per år. Förslagen innebär att socialnämnderna delvis får nya arbetsuppgifter och förslagen innebär ambitionshöjningar. Ekonomiska tillskott kommer därför behöva tillföras kommunerna och berörda myndigheter. Samtidigt som förslagen kommer innebära kostnader förväntas de leda till betydande samhällsekonomiska besparingar, bland annat i och med att fler barn och unga kan antas kunna bo kvar i det egna hemmet alternativt i större utsträckning än i dag kunna få tvångsvård med stöd av LVU i hemmet.

Att antalet barn och unga som placeras för vård utanför hemmet kan komma att minska kan därför leda till minskade kostnader för heldygnsplaceringar av barn och unga. Förslagen kommer få positiva konsekvenser för barn och unga. Fler barn och unga kommer att kunna få det stöd och den hjälp som de behöver. Den nya ordningen bedöms också ha positiva effekter för det brottsförebyggande arbetet i och med att ordningen kan bidra till att färre barn och unga involveras i, ägnar sig åt eller återfaller i brott och då den kan bidra till att stoppa nyrekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. Sammantaget bedömer utredningen att förslagen kan bidra till att barn och unga ges bättre framtidsutsikter och livsvillkor när det gäller hälsa, utbildning, personlig utveckling och yrkesliv.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för strategi och utveckling. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 15 januari 2025. Rådet för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet den 16 januari 2025.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Överordnade synpunkter och förslag

Förvaltningens bedömning är att det finns några fördelar med LIV men att nackdelarna överväger. Socialtjänstens grunduppdrag är att ge barn och unga skydd och stöd. Som myndighet innebär det att socialtjänstens arbete behöver bygga på tillit, förtroende och allians med de familjer som myndigheten möter. Efter 1 juli 2025 ska dessutom socialtjänsten arbeta kunskapsbaserat, vilket blir svårt då flera delar i förslaget om LIV saknar stöd i forskning.

Samhällsutvecklingen i Sverige, där unga som dras in i kriminella nätverk och grupperingar och blir en del av skjutvapenvåldet,¹ kräver nya metoder och arbetssätt inom både socialtjänsten och andra myndigheter. Forskning visar att tidiga och kunskapsbaserade insatser i öppna former är viktiga för att förebygga att barn och unga utvecklas ogynnsamt och för att förhindra att destruktiva beteenden befästs och blir långvariga.

Den så kallade LVU-kampanjen² har försvårat för socialtjänsten att nå fram till alla familjer man önskar med sitt grunduppdrag och tillsammans med familjen främja en gynnsam utveckling hos barn och unga, förhindra att de dras in i kriminalitet och missbruk, vistas i skadliga miljöer missbruk och så vidare. En ny socialtjänstlag planeras träda i kraft i juli 2025 och den syftar till att göra socialtjänsten mer förebyggande, tillgänglig och kunskapsbaserad. Enligt den nya socialtjänstlagen ska socialtjänsten arbeta mer förebyggande och erbjuda fler och snabbare insatser utan biståndsbeslut. Socialtjänsten ska också arbeta mer flexibelt och vara tillgänglig på platser och tider där människor befinner sig för att kunna ge rätt hjälp i rätt tid. Den nya socialtjänstlagen innebär sannolikt också att socialtjänsten kommer behöva kunna erbjuda även biståndsbedömda insatser snabbare än vad som gäller idag.

Socialförvaltningen saknar i utredningen en analys utifrån ett barnrättsperspektiv om hur LIV ska fungera ihop med de sekretessbrytande bestämmelser som föreslås i delbetänkandet av utredningen om förbättrade möjligheter till informationsutbyte mellan myndigheter i syfte att förhindra och förebygga brottslighet.³ Utredningen ska slutredovisa sitt uppdrag den 28 februari 2025. Det är tydligt att socialtjänsten i olika sammanhang förväntas lämna information till brottsbekämpande myndigheter men det är också av

¹ Remiss av SOU 2024:63 Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – Behov och föreslagna förändringar - Regeringen.se

² En påverkanskampanj riktad mot socialtjänstens barn- och ungdomsvård. Budskapet var att den svenska socialtjänsten kidnappar barn, framför allt barn med utländskt påbrå och då särskilt muslimska barn.

³ [Remiss av SOU 2024:63 Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – Behov och föreslagna förändringar - Regeringen.se](#)

yttersta vikt att detta inte får ske på bekostnad av människors vilja att söka socialtjänstens stöd. Det är även lika viktigt att brottsbekämpande myndigheter lämnar information till socialtjänsten för att full effekt ska uppnås. Innan regeringen går vidare med LIV är det nödvändigt att invänta de slutliga förslagen från utredningen om nya sekretessbrytande bestämmelser mellan myndigheter för att stärka socialtjänstens förutsättningar att samverka med andra aktörer, som polis och skola, kring barn och unga som riskerar att fara illa eller dras in i kriminalitet.

Fördelar

Socialförvaltningen ser positivt på förslaget i LIV om att kunna ge tillfällig föräldrapenning till vårdnadshavare för att till exempel kunna delta i familjebehandling och andra rekommenderade insatser. Det ökar möjligheten för att vårdnadshavare som idag tackar nej till biståndsbedömda insatser från socialtjänsten, på grund av att de inte har förutsättningar att delta på arbetstid, kommer kunna tacka ja i framtiden. Om LIV genomförs är det positivt att insatser genomförs snabbare inom myndighetsutövningen, vilket också går i linje med nya socialtjänstlagen och stadens strategi för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet. Enligt förslaget ska möjligheten att få tillfällig föräldrapenning även gälla för insatser inom SoL. Förvaltningen önskar att detta genomförs, oavsett vad som händer med förslaget om LIV.

Förvaltningens bedömning är att det är positivt och viktigt att insatser inom myndighetsutövningen sker snabbt och samordnat. Däremot vill förvaltningen lyfta upp farhågor över att det ska ske inom en viss tidsfrist såsom inom 24 timmar eller 48 timmar. Samtidigt som det är viktigt att samhället reagerar snabbt och visar oro när en ung person misstänks ha begått ett brott, eller på något annat sätt har uppvisat eller utvecklat ett ogynnsamt beteende, är det betydelsefullt att göra en individuell bedömning i varje enskilt ärende. Att tidigt bygga förtroende och relation med barnet eller den unge och vårdnadshavarna, som bidrar till allians, bör inte överskuggas av att snabbt hålla ett första samtal. Det kan till exempel vara lämpligare att ansvarig socialsekreterare träffar familjen exempelvis måndag morgon istället för att socialjouren håller i samtalet på helgen. Det viktiga är att socialtjänsten på ett eller annat sätt träffar barn som börjat begå brott och samtalat med dem och deras vårdnadshavare och vid behov erbjuder stöd.

Brottsförebyggande rådet (Brå) anger att ”oavsett vilken preventionsnivå det brottsförebyggande arbetet sker på bör man så långt möjligt utgå från vetenskap och beprövad erfarenhet när man planerar insatser”. Vidare framför Brå att generellt sett är mötet i den terapeutiska situationen viktigare än vilken miljö behandlingen sker i eller exakt vilka komponenter som ingår i programmet. Det är

viktigare att det uppstår en relation mellan behandlare och ungdom än om behandlingen sker i öppenvård eller på institution. Brå:s ståndpunkt utifrån gällande forskning är att det saknas stöd för att oros-, bekymrings-, eller allvarssamtal fungerar.⁴

Förvaltningen tillstyrker förslaget om processbehörighet för unga från 15 års ålder gällande beslut om insatser och särskilda föreskrifter till ett barn.

Nackdelar

Förvaltningen ser bland annat följande nackdelar:

- LIV riskerar att spä på familjers misstro mot socialtjänsten och öka rädslan för tvångsingripanden från socialtjänstens sida.
- I utredningen saknas en bedömning av hur LIV eventuellt kan komma att påverka hotbild och otillåten påverkan mot enskilda socialsekreterare.
- I utredningen saknas en bedömning av risk- behov- och bedömningsprinciperna (RBM) kopplat till om och när elektronisk övervakning ska tillämpas.
- Det framgår inte i utredningen hur socialtjänsten ska genomföra eller följa upp beslutade insatser som ska ske inom andra huvudmäns verksamheter.
- Socialtjänsten åläggs ytterligare en administrativ börda genom förslaget om särskilda föreskrifter och vitesföreläggande.

Socialtjänstens biståndsbedömda insatser handlar i stort om att få till ett socialt förändringsarbete i familjen. Det i sin tur bygger på tillit, förtroende, delaktighet och motivation. Att tvinga barn, unga och vårdnadshavare att ta del av biståndsbedömda insatser eller att utföra vissa uppgifter, riskerar att få ingen eller motsatt effekt, när det inte finns någon inre drivkraft och vilja till förändring hos familjen.

Överlag anser förvaltningen att förslagen om vite är undermåligt underbyggt och bedömer att dessa delar behöver utredas närmare. Delar av utredningen genomsyras av en syn på att vårdnadshavare inte vill ta emot insatser och att de inte vill medverka i arbetet för sina barns bästa. Förvaltningen anser att det bygger på en förenklad bild av verkligheten. Oftare kan det handla om att vårdnadshavare inte har rätt förutsättningar, förmåga, förståelse eller tilltro till samhällets stöd. Detta avhjälpas inte genom vitesförelägganden utan kräver andra metoder och arbetsätt.

Socialtjänsten behöver ges förutsättningar för att arbeta mer tvärprofessionellt både internt och med andra aktörer såsom polis,

⁴ [Vilka insatser fungerar när barn och unga begår brott? | Brå - Brottsförebyggande rådet](#)

skola och psykiatri, mer tid för relationsskapande och motivationsarbete, för inläsning av tidigare dokumentation, för hembesök och nätverksarbete samt likvärdig tillgång i hela landet till de kunskapsbaserade insatser som Socialstyrelsen rekommenderar för målgruppen utifrån de behov som finns.

Förvaltningen har förhoppningar om att omställningen till en förebyggande, tillgänglig, tillitsskapande, jämställd och kunskapsbaserad socialtjänst kommer att ge socialtjänsten bättre förutsättningar än idag för att möta nya utmaningar i samhället och i ett tidigt skede kunna stödja och skydda barn och unga och därmed bryta en negativ utveckling.

Socialförvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Veronica Wolgast Carstorp
Socialdirektör
Socialförvaltningen

Lina Blombergsson
Avdelningschef
Socialförvaltningen

Bilaga

1. Remiss - Promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30)

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Veronica Wolgast Carstorp, Socialdirektör	2025-01-12
Lina Blombergsson, Avdelningschef	2025-01-11